

Dikácz Csaba¹

A Koszovói Felszabadítási Hadsereg – terrorszervezetből nemzeti haderő?

Kosovo Liberation Army – Transformation from a Terrorist Organisation to Regular Armed Forces

Absztrakt

A valamikori Jugoszlávia 1974-ben megszerzett autonóm tartományi státuszától 1989-ben megfosztott, demográfiailag túlnyomó többségében albán nemzetiségű Koszovó lakosságának két lehetősége volt, hogy a miloševići hatalom elnyomó politikájával szemben érdekeit érvényesítse. Előbb a békés, tárgyalásos úton való megegyezés, az úgynevezett passzív ellenállás módszerével kívánták jogaikat visszaszerezni, majd ennek a megközelítésnek a sikertelensége – valamint az etnikai alapú, véres boszniai háború példája – okán fegyveres (függetlenségi) harcba kezdtek eleinte terrorista eszközökkel, majd gerillahadsereggé szerveződve. Sikerüket azonban nem katonai értelemben érték el, hanem a nemzetközi közvélemény megnyerésével és rajta keresztül a NATO beavatkozásának kikényszerítésével. A konfliktus lezárását követően a szabadságharcos gerillákból – az ENSZ Biztonsági Tanácsa mai napig érvényben lévő 1244-es határozata szerint (de jure) még a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) részét képező, valójában (de facto) nemzetközi protektorátusként működő Koszovóban – előbb egy félkatonai, polgári védelmi feladatú szervezetet hoztak létre, majd a 2008-as egyoldalú függetlenség kikiáltását követően egyre határozottabb céllá vált az államiságot, a szuverenitást és a területi integritást biztosító nemzeti haderő megteremtése. A tanulmány ezt a transzformációs folyamatot kívánja röviden bemutatni.

Kulcsszavak: Koszovó, passzív ellenállás, terrorizmus, Koszovói Felszabadítási Hadsereg, gerilla-hadviselés, nemzeti haderő

¹ Alezredes, osztályvezető, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Tanfolyam-szervező Intézet; doktori hallgató, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.

Abstract

Deprived in 1989 of the autonomous provincial status of the former Yugoslavia, which it had acquired in 1974, the population of Kosovo, which is demographically predominantly of Albanian ethnicity, had two options to assert its interests against the repressive policies of Milosevic. First, they sought to regain their rights through a peaceful, negotiated settlement, the so-called passive resistance, and then, because of the failure of this approach – and the example of the bloody Bosnian war on ethnic grounds – they engaged in an armed (independence) struggle, initially by terrorist means and later organised as a guerrilla army. Their success, however, was not achieved militarily, but by winning international public opinion and, through it, forcing NATO to intervene. After the end of the conflict, the freedom fighter guerrillas – in Kosovo, which is still (de jure) part of the Federal Republic of Yugoslavia under UN Security Council Resolution 1244, but is in fact (de facto) an international protectorate – first became paramilitary, after the unilateral declaration of independence in 2008, the creation of a national military force to guarantee statehood, sovereignty and territorial integrity became an increasingly important objective. This paper aims to briefly describe this transformation process.

Keywords: Kosovo, passive resistance, terrorism, Kosovo Liberation Army, guerrilla warfare, national armed forces

Bevezető

Egy állam által a vallási és/vagy etnikai alapon kisebbséget alkotó lakosságával szemben a politikai erőszaknak, az elnyomásnak számos formája létezik: a munkahelyi elbocsátásoktól (egzisztenciális ellehetetlenítéstől) a börtönbe vetésen és a kínzásokon át az otthonaikból elűződésig, a(z) (etnikai) tisztogatásig széles a spektrum. A sérelmet szenvedő csoport megpróbálhat ezzel az elnyomással szemben különböző módon szembeszállni. Ilyen módszer egyfelől az erőszakmentes megoldás keresése, a politikai tárgyalásos megegyezésre törekvés, az úgynevezett *párhuzamos állam* intézményeinek működtetése, míg radikálisabb formában sztrájkok vagy végső esetben a fegyveres ellenállás, a szabadságharc megvívása jogaik érdekében, nemritkán a függetlenség, a területi elszakadás célul tűzésével.

Jelen esetben a koszovói albán kisebbség által a Slobodan Milošević (1941–2006) vezette Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, azon belül Szerbia oldaláról elszenvedett sérelmekre válaszul létrejövő fegyveres szervezet, gerillacsoport (vagy terrrorszervezet?), a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (Ushtria Çlirimtare e Kosovës, UÇK) létrejöttének körülményeit, tevékenységét, majd a harci jellegét felváltó átalakulását szeretném bemutatni, egyfelől a szeparatizmus és a terrorizmus viszonyrendszerében, másfelől hogy mennyire felel meg a nemzeti haderő jellemzőinek.

Történelmi bevezető – a passzív ellenállástól a fegyveres harcig

A történelem során az albán–szerb ellentét folytonosan jelen volt Koszovóban, kezdve a középkori feudális szerb földesúri elnyomással, majd az 1389-es Kosovo Polje-i (rigómezei) csata utáni török hódítást követően – a szerbek nagymértékű elvándorlásával párhuzamosan – az albánok előtérbe kerülésével. A 19. századi szerb állam (előbb fejedelemség, majd királyság) kialakulásával újra a szerb dominancia érvényesült, a II. világháború rövid időszakát leszámítva, egészen a Tito által kiadott, autonómiát biztosító 1974-es alkotmányig, amely bátorította a koszovói albánokat önállósági törekvéseikben.

Miután a Milošević-rezsim – a Vajdasággal egyidejűleg – 1989. március 28-án megfosztotta Koszovót is a még Tito idején kapott, említett alkotmányban rögzített, a köztársaságokat megillető elszakadási jog kivételével biztosított, széles körű autonómia státuszától, Belgrád erőteljes centralizációba kezdett. A tartomány vezetését, közigazgatását szerbekkel töltötte be, egységesítette az oktatást, valamint betelepítéssel próbálta az etnikai viszonyokat a maga javára korrigálni, utóbbi szándéka azonban a terület elmaradottsága miatt nem járt sikerrel. Egyre gyakoribbá váltak a szerb rendőrök és a koszovói albán tüntetők közötti összecsapások (1. ábra). A szerb titkosrendőrség többeket bebörtönzött, valamint Koszovó teljes területén a belügyminisztérium különleges egységei és a jugoszláv haderő (Vojska Jugoslavije) egységei állomásoztak (3. Hadsereg, Pristina Hadtest).

1. ábra: Jugoszláv rendőrök és a tüntetők összecsapása Koszovóban

Forrás: ZSUKOV 2022

Válaszul a helyi albánok a Belgrád által kiírt választásokat bojkottálták, ezzel éppen Milošević szerb, majd később jugoszláv elnök hatalmát erősítve. Az albánok saját parlamenti és elnökválasztást tartottak, és kinyilvánították a Koszovói Köztársaság függetlenségét, amelynek elnökéül az albán költőt, a Gandhi-féle erőszakmentes ellenállást propagáló Ibrahim Rugovát (1944–2006) választották, akinek a vezetésével passzív ellenállásba kezdtek. Kiépítették saját oktatási, közigazgatási, tömegtájékoztatási rendszerüket és intézményhálózatukat. A párhuzamos állam létrehozását az indokolta, illetve gyorsította, hogy a szerbek az összes hivatalból és munkahelyről elbocsátották az albánokat, a közintézményekben az albán nyelv használatát lényegében megszüntették, az oktatási és az egészségügyi rendszert nem finanszírozták. Ezért az árnyékállamot részben a feketegazdaságból, részben a külföldön (elsősorban a nyugati országokban) élő albánok támogatásából kívánták (kényszerültek) működtetni. Szerbia figyelmét ebben az időben lekötötte a Mary Kaldor által új háborúk közé sorolt² horvát és boszniai háború, így hallgatólagosan tudomásul vette a párhuzamos állam létezését, ezért csak erőszak-monopóliumának helyi szintű megőrzésére törekedett, miközben a nemzetközi közösség emberi jogi konfliktusként figyelte a történéseket.³ Az albánok többsége számára sokáig nem volt kívánatos a háború lehetősége, mivel Koszovót a szerbek minden tekintetben uralták, ezért Rugova tisztában volt egy esetleges szerb megtorlás brutalitásával, honfitársai veszélybe kerülésével.

A fordulópontot a boszniai háborút lezáró, 1995. decemberi daytoni egyezmény megkötése jelentette, amely egyfelől csalódással töltötte el a koszovói albánokat, mivel az Koszovó kérdésével nem foglalkozott, ugyanakkor viszont bizonyítást nyert, hogy a boszniai nemzetek háborújukkal kikényszerítették a nyugat figyelmét és támogatását, elérve függetlenedési céljukat. Az albánok úgy érezhették, hogy a világ megfedkezett róluk. Különösen az akkor aktív korbba lépő fiatal generáció tagjai gondolták azt, hogy a passzív ellenállás eszméje és vele együtt az erőszakmentes politikában mélyen hívő Rugova megbukott, tehát eljött az ideje a harc(uk)nak. A fentiekén kívül annak, hogy előtérbe kerüljön a miloševići diktatúrával szemben *ultima ratió*nak tekinthető fegyveres erőszak eszköze, az is rendkívül kedvezett, hogy zűrzavaros helyzet alakult ki a szomszédos Albániában 1997 tavaszán, a politikai rendszer megbukása után: az albán hadsereg laktanyáiból, raktáraiból hatalmas mennyiségű (elsősorban) kézfegyver tűnt el⁴ és bukkant fel később, például becsempészve Koszovóba. Mivel az ENSZ egész Jugoszlávia ellen még 1991-ben fegyverembargóra vonatkozó intézkedést hozott, nem volt lehetséges fegyverek legális beszerzése.

A szeparatizmus és a terrorizmus viszonya

A szeparatizmus önrendelkezési mozgalmat jelent, amely a megnövekedett kulturális és politikai jogoktól a területi függetlenségért folytatott küzdelmekig terjedő követeléseket foglalja magában, így komoly kihívást jelenthet egy állam egységére nézve,

² BODA-RÉMAI 2022: 87.

³ JUHÁSZ 2008: 67–68.

⁴ Az ENSZ Fejlesztési Programjának (UNDP) egy 1998-as jelentése szerint 656 ezer különféle típusú fegyver, mintegy 1,5 milliárd lőszer, 3,5 millió kézigránát és 1 millió taposóakna került illegális kezekbe. Vö. JUHÁSZ et al. 2000: 87.

hiszen megkérdőjelezheti annak területi integritását, alááshatja központi hatalmát, és kétségbe vonhatja az állami kormányzat legitimitását. A szeparatizmus terrorizmusként való feltüntetése lehetővé teszi a kormányok számára, hogy a kialakuló etnonacionalista konfliktus valódi okait a közvetlen terrorista fenyegetésre való hivatkozással leplezzék, és annak az államra való kihívására válaszul, az ellene való küzdelem jegyében rendőri és katonai beavatkozással, erőszakkal reagáljanak. A terrorizmus elleni küzdelemben az államot a nemzetközi közösség már nem kényszeríti arra, hogy a konfliktust politikai eszközökkel rendezze, mint a szeparatizmus elleni küzdelem során, ezzel elkerülhető a politikai vagy területi *status quo* megváltoztatása.

A szeparatizmus és a terrorizmus bonyolult kapcsolatának története régre tekint vissza, amint azt az olyan forradalmi terrorista csoportok tevékenységei bizonyították, mint az Ír Köztársasági Hadsereg (IRA) vagy a Baszk Haza és Szabadság (ETA) Spanyolországban.⁵ Azonban nem minden szeparatista törekvés folyamodott terrorizmushoz, így a történelemben találunk példákat békés felszabadító mozgalmakra is: például Szingapúr elszakadása Malajziától 1965-ben, Magyarország elszakadása Ausztriától 1867-ben és Norvégia elszakadása Svédországtól 1905-ben.

Habár a szerb kormány megpróbálta a koszovói konfliktust terrorista fenyegetésként beállítani, ezek az erőfeszítések kudarcot vallottak, és Szerbiának nem sikerült a koszovói offenzívát terrorizmusellenes műveletként láttatnia. Annak ellenére, hogy Szerbia kezdetben arra törekedett, hogy a koszovói albánokat terroristáknak bélyegezze, a Koszovói Felszabadítási Hadseregnek sikerült nemzetközi elismerést szereznie, ami megakadályozta, hogy a szerbek koszovói akcióit terrorizmussal indokolják. Az elszakadási mozgalmak jövője és sikere nemcsak a belpolitikától függ, hanem a nemzetközi politikától és a nemzetközi szerepvállalástól is. Ez a nemzetközi tényező végül is hozzájárult ahhoz, hogy az UÇK-t legitim szereplőként ismerjék el a konfliktusban, egyben akadályozta a szerb erőfeszítéseket abban, hogy a koszovói harcot a terrorizmus elleni küzdelemként tüntessék fel.

Az UÇK megszületése

A szerbekkel szembeni fegyveres ellenállás történelmi gyökerei egészen a 20. század elejéig nyúlnak vissza, a két balkáni háborút követő időszakig, amikor a Török Birodalom fennhatósága alól kiszakított térségben élő albánok lázadó fegyveres csoportjai (az úgynevezett kaçakok) nyilvánvalóvá tették, hogy nem fogadnak el szerb, majd később jugoszláv fennhatóságot.

Az UÇK megalakulásának idejével kapcsolatban több változat is létezik. A legkorábbi gyökereit egyesek az 1985-ben Németországban és Svájcban az albán diaszpóra körében létrejött, a kezdetektől militáns irányvonalat képviselő Koszovói Népi Mozgalomból vagy Népfrontból (Lëvizja Popullore e Kosovës, LPK) eredeztetik,⁶ más ennél konkrétan is megjelöli a hivatalos alapítást 1993-ban és annak személyeit.⁷ Az alapítók a kezdetektől úgy tekintettek önmagukra, mint Koszovó függetlenségéért küzdő,

⁵ A forradalmi terrorizmus morális megítéléséről lásd BODA 2012: 139.

⁶ MÁRKUSZ 2022: 92.

⁷ ELSIE 2004: 96.

nemzeti felszabadító mozgalom, politikailag ezt tűzték ki céljuknak. A kezdetben marxista eszméket felváltotta az albán nacionalizmus, a „Nagy-Albánia” megteremtésének elképzelése. Ehhez pedig eszközül bevallottan a gerillaháború módszerét választották, amelyhez egyfelől a harmadik világbeli országok (Vietnám, Kuba, Latin-Amerika) volt gyarmatosítók elleni, úgynevezett antikolonialista küzdelmeit tanulmányozták. Másfelől, mivel kezdetben a terrorizmus taktikájával éltek, az északir IRA, a baszk ETA és a palesztin PFSZ (Palestine Liberation Organization, PLO) működését, módszereit is megismerték.

Érdekesség, hogy maga Rugova is sokáig csak a szerb rendőrség „eszközének” tekintette az UÇK-t, amely az erőszakmentes politika és az azt személyében képviselő pártelnök és pártjának, a Koszovói Demokratikus Ligának (Lidhja Demokratike e Kosovës, LDK) a lejárására szolgált.⁸

Terrorszervezetből gerillahadsereg

A szervezet alapítói könnyen felismerték, hogy a Koszovóban állomásozó szerb fegyveres erők (rendőrség és hadsereg) jelentős létszám- és technikai fölényével, túlerejével szemben csak az aszimmetrikus hadviseléssel van esélyük, egy nyílt fegyveres konfliktusban, felkelésben vereséget szenvednének. Kezdetben ezért terrorcselekményeket követtek el az elnyomó hatalmat megtestesítő, a jogsértéseket közvetlenül is elkövető szerb rendőrség, annak épületei, rendőrőrsői és személyi állománya ellen.⁹ Az UÇK az első merényletét 1993-ban Drenica térségében, Glogovacnál egy szerb járőröző gépkocsi és négy rendőr utasa ellen hajtotta végre.¹⁰ 1997-ben első alkalommal jelentek meg saját jelzéssel ellátott egyenruhában a szervezet tagjai a nyilvánosság előtt egy, a szerb erőszak áldozatául esett albán nemzetiségű tanár temetésén.

Erre az időre már egy ütőképesnek mondható, etnikai alapú terrorszervezetté váltak, amely a zömében Albániából becsempészett fegyverekkel növekvő számú támadást, merényletet intézett a szerb hatóságok és a velük együttműködő albánok ellen, számos rajtaütést hajtva végre szerb rendőri alakulatokon.¹¹ A szervezetet Jugoszlávia (1992-től a Szerbiából és Montenegróból álló Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, JSZK) gyorsan terrorszervezetté nyilvánította,¹² és kíméletlen harcot kezdett ellene. Az UÇK vezetője, Adem Jashari és családja (nők és gyermekek) elleni 1998. március elején elkövetett prekazi mészárlás¹³ néven elhíresült művelettel fordulópontra következett be. 1998 márciusától általános katonai offenzívába kezdtek, aminek következtében az év folyamán a tartomány közel 40%-át ellenőrzésük alá vonták.¹⁴

Ahogy a szerbekkel szembeni ellenszenv (sőt gyűlölet) növekedésével egyre gyarapodott az UÇK-hoz csatlakozók létszáma, úgy a már említett 1997-es albániai

⁸ MULAJ 2008: 1109.

⁹ A célpontok „ártatlanságának” megítéléséhez és kollektív felelősségük kérdéséhez lásd BODA 2012: 142–144.

¹⁰ BORSÁNYI 2000: 48. Érdekességként megemlítendő, hogy ebben a terrorakcióban maga a későbbi koszovói miniszterelnök, utóbb köztársasági elnök, a Kígyó néven elhíresült Hashim Thaçi is személyesen részt vett.

¹¹ 1996 és 1998 között az UÇK támadásaiban összesen 34-en hunytak el, közülük 24-en civilek voltak.

¹² 1998-ban az USA Külügyminisztériuma is terrorszervezetként tartotta nyilván az UÇK-t.

¹³ MULAJ 2008: 1110.

¹⁴ ÖZERDEM 2003: 80.

események nyomán lehetőség nyílt egy nagyobb létszámú, félkatonai alakulat megszerzésére, felfegyverzésére (2. ábra). Az aszimmetrikus gerillaháború taktikai elemei részben a már említett, nyolcvan évvel korábbi „kaçak-hadviselés” meglepetésszerű, rajtaütésre épülő, úgynevezett „üss vagy fuss” taktikájának hagyományaihoz tértek vissza. Az egyik kihívást ugyanakkor az jelentette, hogy a gerilla-hadviseléshez szükséges szétszóródáshoz a magas hegyekkel körbevett tartomány földrajzi területe kicsi volt, ezért a szomszédos Albánia északi részén, határ menti területein alakítottak ki logisztikai és kiképzési bázisokat, innen kiindulva hajtották végre váratlan, rajtaütéses támadásaikat a szerb célpontok ellen. Támadásaikkal egyfelől erőt demonstráltak a honfitársaik felé, másfelől olyan válaszcsepásokat kívántak kiprovokálni, amelyek az áldozatok mind nagyobb száma miatt a konfliktust a nemzetközi sajtó figyelmének középpontjába irányítják, és a nemzetközi közvélemény növekvő támogatásának hatására előbb-utóbb a nagyhatalmak beavatkozásához vezethetnek a további atrocitások megfékezése érdekében, ahogy pár évvel korábban Bosznia-Hercegovinában is történt. A nemzetközi közösség a 90-es évek végéig aggodó figyelemmel, de Szerbia belügyeként tekintett a koszovói kérdésre.

2. ábra: Az UÇK gerillaharcosai

Forrás: BOLDING 2023

Az albán fegyveres ellenállás megjelenése miatt Belgrád megtorló akciókba kezdett, az erőszakspirál következtében újabb rendőri és katonai erőket vezényelt a tartományba, hogy megtisztítsák az albán–koszovói határzónát.¹⁵ A hivatalosan „terroristaellenes” akciók azonban egyre inkább hasonlítottak – a Horvátországból és Boszniából már jól ismert – etnikai tisztogatásokra. Falvakat gyújtottak fel, a lakosságot elűzték. Az albán menekültek száma a NATO beavatkozásáig elérhette a 200–300 ezret, a halottaké a 3000 főt.

A gerillák először a Drenicai járást „szabadították fel”, de aztán a nehézfegyverzettel (és Arkan szabadcsapataival, a „tigrisekkel”) megerősített rendőri erők március kezdetén ideiglenesen visszaszorították őket. Az időközben számszerűleg megnőtt UÇK Nyugat-Koszovóban kezdett új harcokba, majd áprilisban már újra Drenicában folyt a fegyveres küzdelem. Április végén a jugoszláv rendőri és katonai erők közös ellentámadásba mentek át, és júniusban sikerrel szorították ki az UÇK-t Nyugat-Koszovóból, ugyanakkor a gerillák a kulcsfontosságú, központi területeket vették újra vissza, ezzel legalább 40%-át felügyelték a tartománynak. A nyár közepén az UÇK túlértékelve erejét, könnyűfegyverzetű erőivel a hagyományos hadviselést próbálta alkalmazni, de a szerbek egy villámhadjárattal visszavették a középső területeket és Nyugat-Koszovót, megtisztítva a határ menti térséget. Egymástól elszeparált csoportokban próbáltak kitarítani, augusztustól ráadásul a szerbek folytatták műveleteiket, ezzel már csupán Dél-Koszovóra szűkítve az UÇK által felügyelt területeket. Belátva, hogy a gerilla-hadviselésben sikeresebbek, az albánok visszatértek a váratlan támadásokhoz, újra jelentősebb veszteséget okozva a szerbeknek. Az 1998 októberében megkötött Milošević–Holbrooke-egyezmény értelmében a szerbek csak vonakodva vontak ki csapatokat, ezekre a területekre az UÇK azonnal benyomult, majd 1998 végén újra támadásba lendültek északon. 1999 tavaszán – a NATO folyamatos fenyegetése ellenére – a szerbeket nem sikerült meggyőzni a harci cselekmények felfüggesztéséről a június 10-i kumanovói egyezmény megkötéséig, a jugoszláv/szerb csapatok kivonásáig.¹⁶

Az 1998–1999-es háborút katonai értelemben nem az UÇK nyerte meg, gerillái csak kirobbantották a háborút, és onnantól az volt a stratégiai céljuk, hogy kierőszakolják a nemzetközi katonai intervenciót a maguk oldalán. Ennek utolsó momentumaként értelmezhető az 1999. februári rambouillet-i, majd a márciusi párizsi tárgyalások sikertelensége, ahol a koszovói albán oldalon Ibrahim Rugova mellett hangsúlyos szerepet játszott az UÇK politikai szárnya Hashim Taçi vezetésével.

Az UÇK gerillataktikája beváltotta a hozzá fűzött reményeket, a szerb rendőrök embervesztései érzékenyen érintették a hatalmat. A gerilla típusú hadviselésnek rendkívüli módon kedvezett, hogy a szerb elnyomó hatalom maga ellen hangolta a tartomány lakosságának túlnyomó hányadát, ezzel is biztos erkölcsi és logisztikai hátteret nyújtva az amúgy is „hazai terepen” harcoló felkelőknek. Amikor azonban a gerillaháborút hagyományos (konvencionális) hadviselésé próbálták átfordítani, a sikeres megvívás feltételeinek hiányában, az a szerb erők katonai értelemben vett győzelmével végződött. Ugyanakkor a szerbek nem vették tudomásul, hogy az úgynevezett negyedik generációs hadviselésben nem csupán a katonai erőviszonyok

¹⁵ A gerilla-hadviselés jellemzőiről lásd FORGÁCS 2020: 37.

¹⁶ LÁNGNÉ PETRUSKA 2023: 139–145.

játszanak szerepet, de hangsúlyossá, akár döntővé válhatnak a média vagy a politika elemei is, ahogy az történt végül. Noha a NATO 1999. március 24-én megkezdődött légiműveleteit követően május végére a legtöbb albán gerillacsoportot Mitrovicától Kačanikon át egészen a Montenegróval és Albániával határos Dukagjini hegyvidékéig visszaszorították, felszámolták, végül a szerb katonai és rendőri erőknek kellett elhagyniuk Koszovót a kumanovói egyezmény értelmében.

Ugyanakkor a szerb és kollaboráns (albán) civil lakosság elleni támadások kockázatot jelentettek a nyugati közvélemény támogatása szempontjából, ahogy az a narratíva is, hogy az UÇK finanszírozásában jelentős szerepet játszik a szervezett bűnözés és annak illegális tevékenységei, például a drog-, fegyver- és emberkereskedelem, a csempészet, a prostitúció stb. A különböző jelentések egyetértenek abban, hogy az UÇK követett el háborús bűnöket, alapvetően koszovói szerbek, romák és kollaboráns albánok ellen, az ezzel kirobbantott fegyveres konfliktus során a szerb erők közel 800 ezer albánt szorítottak ki Koszovóból, s közel 15 ezren haltak meg.

Mivel a 90-es évek elejétől már nem hívtak be sorkatonákat a hajdani Jugoszláv Néphadseregbe (JNA), az újoncok az albán kiképzőtáborokban kaptak alapképzést. A vezető állomány tagjai egyfelől a volt JNA soraiból kerültek ki, másfelől külföldi kiképzőtáborokban is megfordultak. A 90-es évek kezdetén az UÇK magja még többségében a JNA-tartalékos, reguláris vagy területvédelmi erőiben szolgáló tisztekből, altisztekből került ki, 1997-ig a szervezetnek alig több mint 150 tagja volt. 1998 végére ez a szám egyesek szerint elérte a 17 ezer főt. Hozzájuk érkeztek még a szomszédos országok (főként Macedónia) albán önkéntesei, de más nemzetek fiait is csatlakoztak Nyugat-Európától a skandináv államokon át az USA-ig. Ugyanakkor az UÇK tartózkodott a szélsőséges iszlám fanatikusok (például a szaúdiak) soraikba engedésétől (ellentétben a bosnyák haderő korábbi esetétől), pedig a miloševići szerb propaganda iszlám terrorszervezetként kívánta őket láttatni. Ennek egyebek mellett az is oka lehetett, hogy az albán nacionalizmus szekuláris alapokon nyugodott, a vallás nem játszott befolyásos szerepet.

Fegyverzetét tekintve az UÇK a nehézfegyverzet kivételével elég jól ellátottnak volt mondható. Minden harcosának jutott legalább egy géppisztoly vagy gépkarabély, és a lőszerellátás is megfelelő volt. Arzenáljukban megtalálhatók voltak még aknavető, géppuskák, kézi indítású páncéltörő és légvédelmi rakéták, nagy mennyiségű akna, korlátozott számban mesterlövészpuskák és éjjellátó készülékek is. A rádió adó-vevők hiánya jelentősen korlátozta a csapatok közötti együttműködést. A fegyverek közül sokat a környező országok fekete piacairól szereztek be, majd az albán és a macedón határon keresztül csempészve kerültek a tartományba.

Parancsnoki struktúrája kezdetben az IRA mintáját követte, emellett az IRA-hoz hasonlóan politikai szárnyat is létrehozta Hashim Thaçi (későbbi koszovói miniszterelnök, majd köztársasági elnök) vezetésével. A katonailag kevésbé képzett, de különösen a Drenica régióban befolyásos Sylejman Selimit 1999 májusától Agim Çeku, a horvát hadsereg korábbi tüzér dandártábornoka váltotta az UÇK vezetőjeként. Az 1998 nyarán elszenvedett kudarcok után újjászervezték és átalakították a szervezetet. Központi parancsnoki struktúrát hoztak létre, egyfajta vezérkari irányító törzset. Koszovót úgynevezett hadműveleti zónákra osztották, és kisebb századerejű szabadcsapatokat szerveztek.

A gerillahadsereg átalakulása

A NATO 78 napig tartó, Operation Allied Force nevű légitűvelésével és a párhuzamosan folyó diplomáciai tárgyalásokkal végül sikerült Miloševićet jobb belátásra bírni, és elérni, hogy a fegyveres erőszak befejezésével a csapatait vonja ki Koszovó tartományból. Az ENSZ BT 1999. június 10-én elfogadott 1244-es számú határozata egyebek mellett kimondta, hogy a bevonuló nemzetközi, NATO vezette KFOR-erők felügyelik az UÇK lefegyverzését,¹⁷ demilitarizálását. Miután ez a folyamat lezárult, 1999. szeptember 20-án az ENSZ különleges képviselője kiadta az 1999/8. számú rendeletét, amellyel létrejött a Koszovói Védelmi Hadtest (Trupat e Mbrojtjes së Kosovës, TMK) (3. ábra). Az önkéntes alapon 3000 fő aktív és 2000 fő tartalékosból álló, multietnikus kialakítású,¹⁸ egyenruhát viselő (4. ábra), de nem katonai szervezet feladataiként a katasztrófaelhárítást, a kutató-mentő feladatokat, az aknamentesítést (tűzszerészeti feladatokat), a humanitárius segítségnyújtást és az infrastruktúra újjáépítését határozták meg. A tisztek kézfegyvert hordhattak, további kézfegyvereket csak a KFOR jóváhagyása esetén használhattak (volna), ezzel is kifejezve egyfajta polgári védelmi erő mivoltukat. A TMK első parancsnoka Agim Çeku, az UÇK utolsó vezetője, helyettese a már szintén UÇK-s múltja miatt ismert Sylejman Selimi lett. (Miután 2006-ban előbbi miniszterelnöknek választották, utóbbi vette át a TMK parancsnoki pozícióját.) Az 5000 főnyi személyi állomány nagyobb hányada szintén volt UÇK-sokból került ki.

3. ábra: A Koszovói Védelmi Hadtest (TMK) hivatalos jelzése

Forrás: <https://indeksonline.net/en/12-vjet-me-pare-tmk-ja-u-shnderrua-ne-fsk-1/>

¹⁷ UNMIK Regulation NO. 1999/8.

¹⁸ A valóság az, hogy az eredetileg 10%-os kisebbségi arány valójában 5% volt, amiből mindösszesen 2% a szerb etnikumhoz tartozó.

4. ábra: A TMK egyenruhája

Forrás: https://www.telegraph.co.uk/multimedia/archive/00652/news-graphics-2007-_652457a.jpg

Még Koszovó egyoldalúan kikiáltott 2008. februári függetlenségét megelőzően volt elképzelés, hogy a TMK-t egyfajta könnyű fegyverzetű haderővé alakítanák át, így született meg a Koszovói Biztonsági Erő (Forcës së Sigurisë së Kosovës, FSK) 2009 januárjában. Első parancsnokának a TMK második (egyben utolsó) vezetőjét, Sylejman Selimi altábornagyot nevezték ki. A TMK személyi állományának a 90%-a jelentkezett az FSK 2500 fős állományába, végül 50%-ukat vették át. Modellként az amerikai Nemzeti Gárdát vették alapul, így az FSK fő feladata a válságkezelés és a polgári védelem volt. Mivel nehézfegyverzettel nem rendelkezhet, jellegében meghaladja a TMK-t, de elmarad egy reguláris haderőtől. Teljesen modern egyenruhát és felszerelést (6. ábra) kaptak, saját jelzéseik (5. ábra) viselésével azonosítva tagjaikat. Formálisan az UÇK és a TMK megszűnt létezni, de az UÇK szellemi öröksége az FSK-ban folytatódik. Szerbia tiltakozott az FSK létrehozatala miatt, mondván, annak félkatonai jellege megsérti az ENSZ BT 1244-es határozatának Koszovó demilitarizálására vonatkozó részét, ezért a koszovói szerbek kezdetben egyáltalán nem jelentkeztek az FSK-ba, pedig (a TMK-hoz hasonlóan) ezt is multietnikus formában kívánták működtetni, 10%-os kisebbségi feltöltéssel.¹⁹ Az FSK-t teljesen NATO-szabványok szerint építették fel, kiképzésüket is egy civil-katonai NATO tanácsadó testület segíti, irányításuk a koszovói kormány integrált minisztériumán²⁰ keresztül történik. A Szárazföldi Parancsnokság alárendeltségébe tartozó három (egy gyors reagálású, egy művelettámogató és egy kiképzési és doktrinális parancsnokságból álló) dandarra épülő FSK 2013 nyarára elérte a teljes műveleti készenlétet, adta hírül a NATO.

A stratégiai védelmi ágazat változó politikai körülmények között elindított felülvizsgálatának ajánlásait 2014-ben a koszovói kormány elfogadta (az USA jelentős befolyásával), és elkezdte az FSK alkotmányos átalakítását Koszovói Fegyveres Erővé (Forcat e Armatosura të Kosovës, FAK), egy nemzeti haderővé, amely Koszovó

¹⁹ A legnagyobb arányban a törökök és a bosnyákok vannak jelen, a szerbek aránya 1% alatt van.

²⁰ Érdekességként említendő, hogy 2011–2014 között az FSK-t irányító miniszter (hivatalosan nem védelmi miniszter) Agim Çeku volt.

szuverenitásáért és területi integritásáért felelős. A NATO ezzel szemben (nyilvánvalóan az egyes tagállamainak²¹ Koszovó státuszával való ellentétes politikai álláspontja miatt) nem támogatja ezt, továbbra is az FSK-t tekinti partnerének, annak eredeti, válságkezelésre és polgári védelemre vonatkozó (korlátozódó) nemzetközileg elfogadott mandátumával.

5. ábra: A Koszovói Biztonsági Erő (FSK) hivatalos jelzése

Forrás: <https://www.globalsecurity.org.globalsecurity.org/military/world/europe/ks-ksf-insignia.htm>

6. ábra: Az FSK egyenruhája és felszerelése, fegyverzete

Forrás: *Two Years Since the Formation of the Kosovo Army 2020*

²¹ Spanyolország, Görögország, Románia, Szlovákia.

A „nemzeti haderő” alkotmányos kialakítása a belső politikai (albán–albán és albán–szerb relációjú) nézeteltérések miatt ekkor lekerült a napirendről. A volt UÇK-s vezetőből politikussá előlépő Hashim Thaçi köztársasági elnökként megpróbálta a transzformációt lehetővé tevő alkotmánymódosítást – a rivális politikai erőt jelentő, LDK-s kormányt megkerülve – a Képviselőházzal elfogadtatni, de ezt még az USA is ellenezte, mivel az nem konszenzussal történne. Ennek ellenére 2018. december 14-én végül elfogadtak egy törvényt,²² amely tízéves időkeretben határozta meg a professzionális haderő létrehozását.²³ Mivel a koszovói parlament szerb politikusainak ellenállása miatt alkotmánymódosításra nem volt lehetőség, a kormány kezdeményezésére a már meglévő biztonsági erők hatáskörének kibővítésével kívánták a testületet haderővé alakítani, megengedve a nehézfegyverzettel való rendelkezést is. Az eddigi 2500 fős, könnyűfegyverzetű erők helyett egy legfeljebb 5000 főnyi hivatásos és 3000 főnyi tartalékos állományú fegyveres erőt kívánnak létrehozni.²⁴ A haderő fegyverzetébe kerül(het)nek török gyártmányú Bayraktar drónok, amerikai Javelin páncéltörő rakéták, valamint szintén amerikai Black Hawk helikopterek is, továbbá hadiipari beruházásként Törökországgal közös lőszer- és dróngyártást terveznek.²⁵

2019. január 21-én hivatalosan is felkerült a Koszovói Védelmi Minisztérium felirat a biztonsági szervekért felelős intézmény falára, a biztonsági szerveket felügyelő személy pedig védelmi miniszterként vezeti a tárcát. A törvény szerint a – továbbra is Koszovói Biztonsági Erő megnevezésű – multietnikus és professzionális szervezet feladata a Koszovói Köztársaság szuverenitásának és területi integritásának védelme, a civil hatóságok katonai támogatása, valamint a nemzetközi műveletekben történő részvétel.²⁶ Az FSK szervezetileg a Főparancsnokságból, a Szárazföldi Erők Parancsnokságából, a Nemzeti Gárda Parancsnokságából, a Logisztikai Parancsnokságból és a Doktrinális és Kiképzési Parancsnokságból, valamint alárendelt szervezeteiből áll. Belgrád bírálta a pristinai törvényhozás ezen lépését, mivel az ENSZ BT 1244-es (ma is hatályban lévő) határozata értelmében Koszovó *de jure* továbbra is a JSZK/Szerbia részének tekintendő, ahol egyetlen fegyveres erő, a KFOR jelenléte elfogadott. A 2013-as brüsszeli megállapodásban a NATO ugyan garanciában biztosította Szerbiát, hogy a túlnyomó többségében szerbek által lakott Észak-Koszovóba a KFOR engedélye nélkül a Koszovói Biztonsági Erő tagjai nem lépnek be, azonban az új fegyveres erő létrehozása Belgrád szerint alkalmas lehet a helyi szerb lakosság megfélemlítésére, a területéről való elűzésére.

Az új haderő professzionális jellegét hangsúlyozta Vjosa Osmani-Sadriu köztársasági elnök asszony (egyben az FSK főparancsnoka) az újoncok 2025. március 28-án tartott eskütételén, amikor a hazájuk védelmére fegyveres szolgálatot vállaló eskütevők hűségét, elkötelezettségét, elhivatottságát, fegyelmét, professzionalizmusát említette, akik egy modern haderő jól felszerelt és kiképzett tagjaiként készen állnak a kihívások legyőzésére, és méltó örökösei a hazájuk szabadságát, függetlenségét kivívó Koszovói

²² Law no. 06/L-123 on Kosovo Security Force.

²³ MUHARREMI–RAMADANI 2024: 74–88.

²⁴ A katonai szolgálat hadkiegészítési formájával kapcsolatos eltérő nézetekről lásd How Much Would Compulsory Military Service Cost Kosovo for a Year? 2020.

²⁵ CANTONE 2025.

²⁶ Elkezdődött a hadsereg megalakítása Koszovóban 2019.

Felszabadítási Hadseregnek, annak hőseinek és mártírjainak.²⁷ „A biztonsági erőkhöz tartozni nem csupán egy hivatás. Ez elhivatottság, küldetés, megtiszteltetés és nagy felelősség” – fogalmazott az államfő, majd a katonai erényekre való felhívással fejezte be köszöntő beszédét: „Előre becsülettel, bátorsággal és elkötelezettséggel!”²⁸

A Balkán általában vett és Koszovó biztonságpolitikai helyzetéből következően (értsd: a Szerbiától való vélt vagy valós fenyegetettség érzése)²⁹ a haderővé válás kérdése nem csupán politikai, de társadalmi (önvédelmi) igény is, ahogy azt többek között 25, Koszovóban és a diaszpórában élő, politikától távol eső szakember felhívása is tartalmazta, amelyet egyebek mellett a köztársasági elnöknek, a miniszterelnöknek és a védelmi miniszternek juttattak el.³⁰ Részben az UÇK mártírjainak áldozatvállalásából fakadó erkölcsi kötelezettségből, részben pedig Koszovó területének fegyveres védelme érdekében a 2025 februárjában újraválasztott Albin Kurti miniszterelnök bejelentette a teljes kormányzati ciklusára vetítve 1 milliárd euró ráfordítását Koszovó haderejére.³¹

Összegzés

A történelem számos példáját adja annak, miként válhat egy politikai cél (leggyakrabban a kiválás egy államból, a függetlenség) elérése érdekében létrehozott és gerillahadviseléssel működő fegyveres csoportból (az ellenoldalról nézve szeparatista terrorszervezetből) az átalakulás (hosszú) folyamatán keresztül, idővel akár a kivívott államiság egyik fontos kifejező eszközének tekinthető nemzeti haderő, ahogy az látható Koszovó esetében.

Ugyan politikai szempontból – a kérdés (belső és nemzetközi) jogi érzékenysége miatt – az FSK hivatalosan ma még nem hadsereg, de a NATO-standardok szerint kialakított szervezetében, kiképzettségében, felszereltségében, hazai és nemzetközi (missziós) feladatvállásaiban, valamint a nemzetközi katonai-diplomáciai együttműködés tekintetében az UÇK szellemi örökségére épülve, professzionális értékeket képviselve egyre inkább a koszovói „nemzeti” haderőt testesíti meg.³²

A 2025. március 18-án Tiranában megkötött horvát–albán–koszovói regionális védelmi megállapodás új dimenzióba helyezte Koszovó honvédelmi erejét, annak a Nyugat-Balkán biztonságpolitikai környezetében betöltött szerepét. A három ország katonai együttműködése kiterjed az interoperabilitást elősegítő közös kiképzésekre és gyakorlatokra, valamint a hibrid fenyegetések elleni ellenálló képesség fokozására. A szerb külügyminisztérium a regionális stabilitást aláásó „provokációnak” nevezte a megállapodást, biztonsági fenyegetésnek tekintve a szerb nép számára.³³ Ezzel

²⁷ BODA 2018: 151.

²⁸ President Osmani's Address on the Occasion of the Certification of 344 New KSF Recruits 2025.

²⁹ A tanulmány megjelenésekor érvényben lévő 2021-es szerb Nemzeti Biztonsági Stratégia kiemelten kezeli Koszovót (szerbül: Kosovo-Metohija) mint biztonsági fenyegetést, külön is említve az FSK-t, ahogy az már korábban is szerepelt a szerb biztonsági dokumentumokban. Lásd SZILVÁGYI 2014: 45–58.

³⁰ Army Training Is Also Required by Professionals 2017.

³¹ Kurti: Strengthening the Army and Defending Kosovo, an Obligation From the Sacrifice of Martyrs 2025.

³² Az orosz–ukrán háború kitérője után a Képviselőház határozatban szólította fel a kormányt a NATO-csatlakozás kezdeményezésének felgyorsítása érdekében.

³³ Új katonai szövetség születik a Balkánon, Szerbia már provokációról beszél 2025.

megvalósult a német–amerikai John H. Herz nevéhez köthető úgynevezett biztonsági dilemma, amelynek értelmében az érintettek fegyverkezési versenybe kezdenek,³⁴ amelyben immáron nemzetközi tényezővé vált Koszovó és védelmi ereje is.

Felhasznált irodalom

- Army Training Is Also Required by Professionals. *Telegrafi.com*, 2017. január 25. Online: <https://telegrafi.com/en/military-training-is-also-required-by-professionals/>
- BODA Mihály (2012): A terrorizmus morális megítélése. *Hadtudomány*, 22(1–2), 138–151.
- BODA Mihály (2018): A hivatás és a katonai hivatás története és elemei. *Hadtudomány*, 28(3–4), 135–155. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2018.28.3-4.135>
- BODA Mihály – RÉMAI Dániel (2022): A háború áldozatai: a diszkriminációs szabály története és kortárs dilemmái. *Hadtudomány*, 32(2), 86–97. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.2.86>
- BOLDING, Grady (2023): Women at War: The Forgotten Story of Kosovo's Female Liberators. *Medium.com*, 2023. május 1. Online: <https://medium.com/lessons-from-history/women-at-war-the-forgotten-story-of-kosovos-female-liberators-961c1218b9ed>
- BORSÁNYI András (2000): *A Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK) rejtélye*. Budapest: Bona-L Bt.
- CANTONE, Sergio (2025): Transition of Kosovo's Security Force Into an Army Causes Controversy and Concern. *Euronews*, 2025. február 14. Online: <https://www.euronews.com/2025/02/14/transition-of-kosovos-security-force-into-an-army-causes-controversy-and-concern>
- Elkezdődött a hadsereg megalakítása Koszovóban. *Háború Művészete*, 2019. január 23. Online: <https://www.haborumuveszete.hu/egyeb-hirek/elkezdodott-a-hadsereg-megalakitasa-koszovoban>
- ELSIE, Robert (2004): *Historical Dictionary of Kosova*. Lanham: The Scarecrow Press.
- FORGÁCS Balázs (2020): *Gerillák, partizánok, felkelők. Az irreguláris hadviselés elméletének története – korunk kihívásai*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- GAZDAG Ferenc – REMEK Éva (2018): *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.
- How Much Would Compulsory Military Service Cost Kosovo for a Year? *Insajderi*, 2020. június 27. Online: <https://insajderi.org/en/How-much-would-compulsory-military-service-cost-Kosovo-for-a-year%3F/>
- JUHÁSZ József (2008): Koszovó útja a függetlenségig. *Nemzet és Biztonság*, 1(1), 67–77.
- JUHÁSZ József et al. (2000): *Koszovó. Egy válság anatómiája*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Kurti: Strengthening the Army and Defending Kosovo, an Obligation From the Sacrifice of Martyrs. *Telegrafi.com*, 2025. április 13. Online: <https://bit.ly/4uHm5pA>
- LÁNGNÉ PETRUSKA Szidónia (2023): *Koszovó biztonságföldrajzi értékelése*. PhD-disszertáció. Budapest: Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. Online: <https://doi.org/10.17625/NKE.2023.025>

³⁴ GAZDAG–REMEK 2018: 14–15.

- MÁRKUSZ László (2022): A koszovói háború és a KFOR békefenntartó misszió. *Nemzet és Biztonság*, 15(3), 89–104. Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2022.3.6>
- MUHARREMI, Robert – RAMADANI, Alisa (2024): *Transforming a Guerilla into a Regular Army. From the Kosovo Liberation Army to the Army of the Republic of Kosovo*. Cham: Palgrave Macmillan. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-62817-7>
- MULAJ, Klejda (2008): Resisting an Oppressive Regime: The Case of Kosovo Liberation Army. *Studies in Conflict and Terrorism*, 31(12), 1103–1119. Online: <https://doi.org/10.1080/10576100802510660>
- ÖZERDEM, Alpaslan (2003): From a 'Terrorist' Group to a 'Civil Defence' Corps: The 'Transformation' of the Kosovo Liberation Army. *International Peacekeeping*, 10(3), 79–101. Online: <https://doi.org/10.1080/13533310308559337>
- President Osmani's Address on the Occasion of the Certification of 344 New KSF Recruits. *President-ksgov.net*, 2025. március 28. Online: <https://president-ksgov.net/en/president-osmanis-address-on-the-occasion-of-the-certification-of-344-new-ksf-recruits/>
- SZILVÁGYI Tibor (2014): Szerbia védelmi stratégiája és haderejének helyzete. *Honvédségi Szemle*, 142(5), 45–58.
- Two Years Since the Formation of the Kosovo Army. *Telegrafi.com*, 2020. december 14. Online: <https://telegrafi.com/en/two-years-from-the-formation-of-the-kosovo-army/>
- Új katonai szövetség születik a Balkánon, Szerbia már provokációról beszél. *Portfolio*, 2025. március 20. Online: <https://www.portfolio.hu/global/20250320/uj-katonai-szovetseg-szuletik-a-balkanon-szerbia-mar-provokaciorol-beszeli-748999>
- ZSUКOV, Pavel (2022): Косово – земля конфликтная. *History.ru*, 2022. október 8. Online: <https://histrf.ru/read/articles/kosovo-zemlya-konfliktnaya>

Jogi források

- EN SZ 1244 (1999) számú határozat. Online: <https://epa.oszk.hu/00000/00036/00070/pdf/100-109.pdf>
- UNMIK Regulation NO. 1999/8. on the Establishment of the Kosovo Protection Corps. Online: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/02english/E1999regs/RE1999_08.htm
- Law no. 06/L-123 on Kosovo Security Force. Online: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18375>